

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om utkomststöd, 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och 10 § i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om utkomststöd, 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och 10 § i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (RP 116/2025 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Anu Kangasjärvi, social- och hälsovårdsministeriet
- övermatematiker Tapio Isolankila, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Ritva Liukonen, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringsråd Timo Meling, arbets- och näringsministeriet
- specialsakkunnig Toni Ruokonen, arbets- och näringsministeriet
- specialsakkunnig Marko Leimio, diskrimineringsombudsmannens byrå
- kompetenscenterchef Tomi Ståhl, Folkpensionsanstalten
- sysselsättningsdirektör Ville Luukkanen, Brahestads sysselsättningsområde
- verkställande direktör Annukka Sorjonen, Helsingfors sysselsättningstjänster
- specialsakkunnig Olli Riikonen, Finlands Kommunförbund
- verksamhetsledare Jukka Haapakoski, Työttömien Keskusjärjestö ry.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- jämställdhetsombudsmannens byrå
- Finlands näringsliv rf
- Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT
- STTK rf
- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf.

Utlåtande AjUU 11/2025 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

(1) Regeringen föreslår att lagen om utkomststöd (1412/1997), lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) och lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001) ändras. Propositionen grundar sig på det som i regeringsprogrammet för regeringen Orpo sägs om en totalreform av utkomststödet.

(2) Syftet med propositionen är att stärka individens förmåga att klara sig på egen hand, minska det långvariga beroendet av utkomststöd och förtydliga utkomststöds roll som ett stöd som beviljas i sista hand och kräver prövning. Den som söker utkomststöd ska i första hand sträva efter att trygga sin utkomst med andra medel, såsom förvärvsarbete eller förmåner som är primära i förhållande till utkomststödet. Målet är att arbetslösa personer som är arbetsföra och i arbetsför ålder alltid ska anmäla sig som arbetslösa sökande av heltidsarbete hos Arbetskraftsmyndigheten och att deras rätt till utkomstskydd för arbetslösa ska utredas av Folkpensionsanstalten eller en arbetslöshetskassa. Då en arbetslös person anmäler sig som sökande av heltidsarbete hos Arbetskraftsmyndigheten säkerställs det att personen samtidigt omfattas av tjänster som främjar sysselsättningen.

(3) Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ställer sig bakom propositionens mål och betonar särskilt målet att hänvisa människor till tjänster och primära förmåner som motsvarar deras servicebehov. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet går in på ärendet i fråga om sitt eget ansvarsområde.

Ökningen av antalet arbetssökande

(4) I propositionen bedöms det att de föreslagna ändringarna ökar antalet arbetslösa arbetssökande med i genomsnitt cirka 16 000 personer per månad, och på årsnivå beräknas antalet nya arbetssökande uppgå till cirka 44 000 personer. I propositionen har detta beräknats öka Arbetskraftsmyndigheternas arbetsbörda i motsvarande grad som den arbetsinsats som krävs för att genomföra kundserviceprocessen för nya arbetssökande, vilket beräknas medföra en kostnad på sammanlagt cirka sju miljoner euro för Arbetskraftsmyndigheterna.

(5) Vid Arbetslivs- och jämställdhetsutskottets sakkunnigutfrågning har det framkommit, i enlighet med vad som också framgår av regeringens proposition, att de som genom reformen övergår till att bli kunder hos Arbetskraftsmyndigheterna till stor del saknar inkomster eller arbetar deltid. De ska också enligt gällande lagstiftning hänvisas till Arbetskraftsmyndigheten som kunder och Folkpensionsanstalten har redan i nuläget i uppgift att hänvisa dem till rätt förmån. En liten del av denna persongrupp är föräldrar som sköter barn under skolåldern hemma utan att få en primär förmån och heltidsstuderande som inte får studieförmån. I och med propositionen tidigareläggs övergången till att bli kund hos Arbetskraftsmyndigheten för dem som sköter sitt barn hemma utan förmån.

(6) Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet konstaterar att propositionen inte medför någon egentlig ny kundgrupp för Arbetskraftsmyndigheterna, utan ökningen av antalet arbetssökande förklaras till stor del av att personer mer effektivt än tidigare hänvisas till primära tjänster och till att an-

Utlåtande AjUU 11/2025 rd

söka om primära förmåner. Utskottet anser dock att det är motiverat att följa vilka konsekvenser den föreslagna ändringen har för antalet kunder hos Arbetskraftsmyndigheterna.

Arbetskraftsservice, påföljder inom utkomstskyddet för arbetslösa och sänkning av grunddelen

(7) Ett centralt förslag i propositionen är att den som ansöker om utkomststöd åläggs en starkare skyldighet att ansöka om primära förmåner. För en arbetslös och arbetsför person är dessa förmåner typiskt arbetslöshetsförmån och allmänt bostadsbidrag.

(8) En förutsättning för att få arbetslöshetsförmån är enligt propositionen att den som ansöker om utkomststöd anmäler sig som arbetslös arbetssökande hos Arbetskraftsmyndigheten. Skyldigheten att anmäla sig som arbetslös arbetssökande gäller sökande av heltidsarbete. Det innebär att den arbetslöse är skyldig att söka heltidsarbete för att inte riskera att grunddelen sänks, också i situationer där en arbetsför person inte arbetar heltid, där företagsverksamheten inte är lönsam eller där det inte är möjligt att få studiestöd för studier.

(9) Om den sökande inte följer uppmaningen inom utsatt tid, beaktar Folkpensionsanstalten i beräkningen av rätten till utkomststöd för de följande månaderna en grunddel som är sänkt med 50 procent, tills den sökande har ansökt om de primära förmånerna. Dessutom leder avbrott i utbetalningen av arbetslöshetsförmån på grund av sanktioner enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring i regel till att grunddelen i utkomststödet sänks med 20 eller 40 procent för högst sex månader. I alla situationer där grunddelen sänks får sänkningen dock endast göras om den inte äventyrar den utkomst som är nödvändig för ett människovärdigt liv och om sänkningen inte heller annars kan anses oskälig.

(10) Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet konstaterar att arbetslöshetsförmån är en förmån som kräver motprestationer och som är avsedd för arbetslösa och arbetsföra personer. Den som får förmånen måste stå till arbetsmarknadens förfogande. Syftet med påföljderna inom utkomstskyddet för arbetslösa är att genomföra denna utgångspunkt, och syftet med de föreslagna bestämmelserna om sänkning av utkomststödet grunddel är att påföljderna inom utkomstskyddet för arbetslösa inte ska ersättas fullt ut genom utkomststödet. Det föreslås i regeringens proposition RP 108/2025 rd, som är under behandling i riksdagen, att påföljderna inom utkomstskyddet för arbetslösa ändras.

(11) Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet betonar att sänkning av grunddelen förutsätter en individuell prövning, där den utkomst som är nödvändig för ett människovärdigt liv måste tryggas. Utskottet understryker också vikten av rådgivning och vägledning till kunderna, så att oavsiktliga försummelser av skyldigheter kan undvikas.

Välfärdsområdenas roll i sysselsättningsarbetet

(12) Enligt propositionen finns det ingen information om hur många av mottagarna av utkomststöd som har hälsoproblem som påverkar arbetsförmågan, men enligt forskningsdata är hälsoproblem vanliga bland dem som får utkomststöd. I propositionen konstateras att det framför allt är personer med redan existerande hälsoproblem som har tytt sig till utkomststödet.

Utlåtande AjUU 11/2025 rd

(13) Propositionen utgår från att Folkpensionsanstalten vid handläggningen av det grundläggande utkomststödet inte avgör vilken betydelse den behandlande läkarens utlåtande har med tanke på personens faktiska arbetsförmåga, utan att den frågan bedöms i beslutsprocesserna för de förmåner vid arbetsoförmåga som hör till de primära förmånerna. Om en person inte har rätt till förmåner vid arbetsoförmåga, är hans eller hennes primära förmån i det finländska systemet för social trygghet en arbetslöshetsförmån som förutsätter att han eller hon anmäler sig som arbetssökande som söker heltidsarbete. Till Arbetskraftsmyndighetens skyldigheter hör att beakta personens arbetsförmåga i serviceprocessen och utreda arbets- och funktionsförmåga, eftersom denna påverkar förutsättningarna för jobbsökning och sysselsättning, och vid behov hänvisa den arbets sökande till undersökningar och bedömningar av arbetsförmågan samt till andra sakkunnigbedömningar.

(14) Vid arbetslivs- och jämställdhetsutskottets sakkunnigutfrågning har det framkommit att de föreslagna lagändringarna kommer att leda till att fler med betydande brister i arbets- och funktionsförmågan anmäler sig som arbetssökande. Dessa personer har i första hand behov av social- och hälsovårdstjänster, som tillhandahålls av välfärdsområdena och Helsingfors stad.

(15) Vid arbetslivs- och jämställdhetsutskottets sakkunnigutfrågning det återkommande uttryckts oro över att arbetslösa personer inte får tillgång till de social- och hälsovårdstjänster de behöver. Utskottet har i sitt utlåtande om statens budgetproposition fäst uppmärksamhet vid att de faktiska hindren för sysselsättning för många långtidsarbetslösa är sådana som bör skötas inom social- och hälsovårdstjänsterna. Det kan till exempel röra sig om problem som gäller livshantering, användning av berusningsmedel eller psykisk ohälsa. Dessa kan i allmänhet inte lösas inom sysselsättningstjänsterna utan hör till social- och hälsovårdstjänsterna, som välfärdsområdena ansvarar för. Utskottet betonar betydelsen av samarbete mellan olika aktörer. För att främja sysselsättningen behövs starka sektorsövergripande tjänster. Utskottet anser det vara viktigt att man för att trygga kundernas tillgång till tjänster utreder möjligheten att införa incitament till välfärdsområdena för att främja sysselsättningen (AjUU 8/2025 rd, s. 5).

(16) Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att de ändringar i lagstiftningen som föreslås i propositionen understryker behovet av att granska incitamenten för välfärdsområdena. En situation där kommunerna ansvarar för finansieringen av förmånerna och främjandet av sysselsättningen, men kunderna inte får social- och hälsovårdstjänster av välfärdsområdena enligt sitt primära servicebehov, är inte hållbar.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande AjUU 11/2025 rd

Helsingfors 7.11.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Arto Satonen saml
vice ordförande Lauri Lyly sd
medlem Miko Bergbom saf
medlem Tuomas Kettunen cent (delvis)
medlem Minja Koskela vänst
medlem Mikko Lundén saf
medlem Anders Norrback sv
medlem Olga Oinas-Panuma cent
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Jorma Piisinen saf
medlem Mikko Polvinen gl
medlem Piritta Rantanen sd
medlem Tere Sammallahhti saml
medlem Timo Suhonen sd
ersättare Terhi Koulumies saml
ersättare Juha Viitala sd.

Sekreterare var

utskottsråd Meri Pensamo.

Utlåtande AjUU 11/2025 rd

Avvikande mening

Avvikande mening

Motivering

Allmänt

Regeringens proposition 116/2025 rd innebär att sysselsättningstjänsterna och den primära förmånen kommer att omfatta personer som inte alla har möjlighet att delta i heltidsarbete, till exempel på grund av sin personliga situation. Det bör påminnas om att arbetslöshetsförmånen är en motprestation, som förutsätter att personen står till arbetsmarknadens förfogande.

Propositionen innehåller flera skärpningar. Skyldigheten för den som ansöker om utkomststöd att anmäla sig som arbetslös arbetssökande för heltidsarbete skärps genom sanktioner. Om den som ansöker om grundläggande utkomststöd inte anmäler sig som arbetslös arbetssökande i heltidsarbete eller ansöker om en primär förmån, kan grunddelen sänkas med 50 procent. Dessutom blir det möjligt att oftare sänka utkomststödet grunddel med 20 eller 40 procent.

I regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 2 a kap. 9 och 10 § i lagen om utkomstskydd för arbetslösa sägs att det gjordes nästan 200 000 anmärkningar år 2023. Av alla arbetssökande som fått en anmärkning handlade 80 procent korrekt, det vill säga inga ytterligare överträdelser som skulle ha lett till förlust av arbetslöshetsförmån inträffade. Det kan alltså antas att försummelserna varit mänskliga misstag och berott på bristande kunskap om hur man ska agera enligt myndighetens krav. Också ur denna synvinkel är sanktionerna och skärpingarna överdrivna.

I propositionen föreslås det att nivån på utkomststödet grunddel sänks med tre procent för ensamstående personer som fyllt 18 år och för personer som fyllt 18 år som bor tillsammans med sina föräldrar samt med cirka två procent för andra personer som fyllt 18 år. Förvärvsinkomstavgiften på 150 euro i samband med utkomststödet slopas för personer som fyllt 18 år. Dessutom slopas för deras del också prioritet för andra inkomster och understöd som anses ringa. Nedsänkningarna i grunddelen och förvärvsinkomstavgiften försämrar den ekonomiska situationen för dem som får utkomststöd.

Propositionen anger dessutom att antalet mottagare av arbetsmarknadsstöd enligt beräkningarna skulle öka med cirka 16 000 personer per månad i genomsnitt. Antalet sänkningar av grunddelen uppskattas öka till cirka 150 000 utbetalningsmånader per år.

Utöver denna proposition har regeringen förelagt riksdagen att samordna det allmänna stödet (RP 112/2025 rd), arbetsverksamheten i rehabiliteringssyfte (RP 109/2025 rd) samt serviceprocessen för arbetssökande och lagförslagen om utveckling av arbetsförmedlingstjänsterna (RP 108/2025 rd). Det rör sig om en stor helhet vars sammantagna konsekvenser i praktiken inte har bedömts alls. Särskilt konsekvenserna i fråga om skärpningen av påföljdssystemen för utkomstskyddet för arbetslösa och utkomststödet bör granskas kritiskt. Dessa leder allt oftare till dubbel straffbarhet, det vill säga karens inom utkomstskyddet för arbetslösa och sänkning av det grundläggande utkomststödet.

Utlåtande AjUU 11/2025 rd

Avvikande mening

Dessutom har Finland fått anmärkningar från internationella institutioner, såsom Europeiska kommittén för sociala rättigheter och FN:s kommitté för barnets rättigheter, om den otillräckliga nivån på den sociala tryggheten. Propositionen beaktar inte i tillräcklig utsträckning dessa internationella förpliktelser.

Arbetsoförmögna tvingas söka arbete

En av de största bristerna i propositionen är att arbetsoförmögna personer tvingas bli arbetssökande. I sakkunnigyttrandena från sysselsättningsområdena ansågs det problematiskt att skyldigheten att anmäla sig som arbetslös arbetssökande utvidgas till att omfatta även personer som enligt läkarintyg inte är arbetsföra. Den grundläggande principen för arbetskraftsservicen är också att främja sysselsättningen av personer som står till arbetsmarknadens förfogande. Att hänvisa personer till utkomstskydd för arbetslösa och arbetskraftsservice endast på grund av orsaker som hänför sig till försörjningen strider mot syftet med hela servicesystemet.

Resursanvändningen inom sysselsättningstjänsterna

Ur resurs- och effektivitetsaspekt är det inte ändamålsenligt att erbjuda service enligt processmodellen till klienter med så stora brister i arbets- och funktionsförmåga att de inte kan stödjas till arbete eller utbildning via arbetskraftstjänster eller sektorsövergripande samarbete. Kommunernas arbetskraftstjänster lägger i dag resurser på åtgärder som inte ger sysselsättningseffekter. Personalresurserna inom kommunernas sysselsättningstjänster räcker inte till för den egentliga sysselsättningsfrämjande verksamheten. Vid utskottets sakkunnigutfrågning bedömdes det att cirka 25—30 procent av klienterna inom sysselsättningstjänsterna borde omfattas av annan socialservice och social trygghet.

Skälighetsprövning

De föreslagna skärpningarna skulle öka antalet situationer där sänkning av grunddelen i utkomststödet blir aktuell. Grunddelen ska enligt förslaget dock inte sänkas om sänkningen bedöms äventyra den utkomst som oundgängligen behövs för ett människovärdigt liv i hushåll som får utkomststöd eller om sänkningen i övrigt kan anses vara oskälig. Enligt Folkpensionsanstalten har skälighetsprövningen i praktiken relativt sällan hindrat en sänkning av grunddelen. Propositionen klargör inte hur de ökade situationerna påverkar skälighetsprövningen jämfört med nuläget. Grunderna för skälighetsprövningen bör definieras tydligare i lagstiftningen.

Kommunernas finansieringsansvar ökar

I sakkunnigyttrandena lyftes det fram att kommunernas finansieringsandel av det grundläggande utkomststödet höjs till 100 procent i fråga om unga 18—24-åringar; finansieringsansvaret överförs till kommunerna trots att kommunen inte kan ordna alla tjänster. Den mest problematiska aspekten är att för unga som saknar yrkesexamen och inte uppfyller arbetsvillkoret för arbetslöshetsförsäkring är utkomststödet både en primär och en sista utväg. Dessa unga nekas rätt till arbetslöshetsförmån även om de anmäler sig som arbetssökande. En ung person som endast har gått gymnasiet har inte heller rätt till arbetslöshetsförmån om han eller hon inte har sökt vidareutbildning eller inte uppfyller arbetsvillkoret.

Utlåtande AjUU 11/2025 rd
Avvikande mening

De föreslagna skärpningarna står i tydlig konflikt med den övergripande linjen i reformen av utkomststödet, där man betonar att stödet är en sista utväg och försöker hänvisa alla andra mottagare till andra FPA-förmåner — till exempel att alla i arbetsför ålder ska bli arbetssökande, även om de saknar arbetsförmåga. En ung person utan utbildning eller studieplats duger som arbetslös arbetssökande, men inte som mottagare av arbetslöshetsförmån, även om han eller hon är fullt arbetsför. Detta kan också betraktas som diskriminering på grund av ålder, eftersom samma begränsningar inte gäller personer som fyllt 25 år. Motiveringen till att överföra finansieringsansvaret är att motverka ungas marginalisering.

Syftet med propositionen är att uppmuntra kommunerna att säkerställa att de unga avlägger examen på andra stadiet, att de som gått ut gymnasiet söker sig till fortsatta studier och att unga som blir arbetslösa efter examen får arbete så snabbt som möjligt. Problemet är att hela ansvaret läggs på kommunerna. Kommunerna ansvarar för utbildning och arbetskraftstjänster, men social- och hälsovårdstjänster är välfärdsområdenas ansvar både organisatoriskt och ekonomiskt.

Avvikande mening

Vi föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 7.11.2025

Lauri Lyly sd
Piritta Rantanen sd
Timo Suhonen sd
Juha Viitala sd
Minja Koskela vänst